

LIETUVOS TARYBOS (NE)ATSTOVAVIMAS ŠVEICARIJOJE 1917–1918 METAIS

DR. SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

*Šiaulių universiteto Humanitarinių mokslų katedra
Šiauliai University, Department of Human Sciences
P. Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai
El. paštas sandra.grigaraviciute@leu.lt*

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas realiai egzistavęs Lietuvos Tarybos atstovavimas Šveicarijoje 1917–1918 metais. Šis darbas buvo pavestas kolegialiai institucijai Lietuvių tautos tarybai (Lozanoje) ryšiams su užsieniu palaikyti, turėjusiai derinti, bet ne visada derinusiai savo politiką su Lietuvos Taryba (Vilniuje). Tyrimas atskleidžia su Lietuvos Tarybos kompetencija susijusius šios Tarybos suverenumo, jo pripažinimo (nepripažinimo), tvarkant Lietuvos užsienio reikalus, klausimus.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Tarybos įgaliotiniai; Lietuvių tautos taryba (Lozanoje); Šveicarija; Juozas Purickis; Vladas Daumantas-Dzimidavičius; Jurgis Šaulys.

Įvadas

Lietuvos Tarybos atstovavimas Šveicarijoje 1917–1918 m. fenomenalus įvairiais aspektais. Lietuvos Tarybos įgaliotiniai, rezidavę Šveicarijoje, buvo paskirti patys pirmieji, vos pasibaigus Lietuvių konferencijai Vilniuje. Tačiau Šveicarija buvo ta valstybė, į kurią, suformavus Vyriausybę, reikėjo paskirti naują diplomatinį atstovą, nes

Lietuvių tautos taryboje (Lozanoje) veikiančiais Lietuvos Tarybos įgaliotinais nepasitikėta. Pirmieji paskirti Lietuvos Tarybos įgaliotiniai Juozas Purickis ir Vladas Daumantas-Dzimidavičius buvo deleguoti atstovauti Lietuvos Tarybai ir Lietuvos interesams užsienyje, tačiau tą darant kolegialiai su kitais JAV ir Šveicarijos lietuviais, paskirtais į Lietuvių tautos tarybą (Lozanoje).

Lietuvių istoriografija iki šiol daugiausia dėmesio skyrė lietuvių organizacijų veiklai Šveicarijoje, joje vykusių konferencijų (Berne ir Lozanoje) ir jų dalyvių išvardijimui, priimtų nutarimų ir jų reikšmės, atkuriant Lietuvos valstybę, aptarimui¹, Juozo Gabrio ir jo vadovaujamo Lietuvių informacijos biuro veiklai². Išimtį sudarytų A. E. Senno tyrimas, kuriame atskleidžiama J. Gabrio veikla Šveicarijoje, siekiant gauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą, Lietuvos ir Šveicarijos

¹ Eidintas, A. Views on Foreign Policy within the Lithuanian State Council 1917–1919, *Studia Baltica Stockholmensia*, 1991, vol. 8, p. 373–380; Eidintas, A. *Lithuania in European politics: the years of the first Republic, 1918–1940*. Vilnius: Vaga, 2003, p. 11–31; Lopata, R. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius, 1996, 223 p.; Gaigalaitė, A. Lietuvos Tarybos diplomatija. Mokslinės konferencijos *Iš Lietuvos diplomatijos istorijos* medžiaga. Kaunas, 1994, p. 22–38; Gaigalaitė, A.; Žeimantienė, J. *Juozas Purickis-Vygandas*. Vilnius: Vilniaus knyga, 2004, p. 410; Gumuliauskas, A. Lietuvos istorija (1795–2009). Šiauliai: Lucilijus, 2010, p. 97–100; Purickis, J. Lietuvos veikimas Šveicarijoje Didžiojo karo metu. *Pirmas nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis*. 1-as leid. Kaunas, 1930, 2-as leid. Kaunas: Šviesa, 1990, p. 44–58; Senn, A. E. *Lietuvos valstybės atkūrimas 1918–1920*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992, 191 p.; Pukienė, V. *Prelatas Konstantinas Olšauskas: visuomenės veikėjo tragedija*. Vilnius: Edukologija, 2013, 255 p.; Grigaravičiūtė, S. *History of Lithuanian Diplomacy, 1918–1940. Study guide for Lithuanian and Erasmus students*. Vilnius: Edukologija, 2013, 88 p. CD.; Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, 291 p.

² Eidintas, A. Smetona's Conflict with Juozas Gabrys-Paršaitis. *Antanas Smetona and His Lithuania*. Interneto prieiga: <<https://brill.com/abstract/book/9789004302044/B9789004302044-s007.xml>> [2018-09-19]. Eidintas, A. *Slaptasis lietuvių diplomatas*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, 328 p.; Senn, A. E. The activity of Juozas Gabrys for Lithuania's independence, 1914–1920. *Lituanus*, 1977, vol. 23, No. 1, p. 16. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1977/77_1_02.htm> [žiūrėta 2018-09-20].

diplomatinių santykių užmezgimo ir *de jure* pripažinimo aplinkybės³, taip pat Gaivos Vaitkevičiūtės tekstas apie V. Daumantą-Dzimidavičių⁴. Kas ir kaip atstovavo Lietuvos Tarybai Šveicarijoje, o ne bendrai Antantės ir neutraliose šalyse, kol kas neanalizuota. Nesigilinta ir į Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) kompetenciją bei veiklos derinimą su Lietuvos Taryba, Lietuvos Tarybos paskirtų įgaliotinių kompetenciją.

Tyrimas atskleidžia realiai egzistavusį Lietuvos Tarybos atstovavimą Šveicarijoje. Šis darbas buvo pavestas kolegialiai institucijai Lietuvių tautos tarybai (Lozanoje) ryšiams su užsieniu palaikyti, turėjusiai derinti, bet ne visada derinusiai savo politiką su Lietuvos Taryba. Tyrimas taip pat svarbus dėl jame pateikiamų atsakymų į esminius, su Lietuvos Tarybos kompetencija susijusius Lietuvos Tarybos suverenumo, jo pripažinimo (nepripažinimo), tvarkant Lietuvos užsienio reikalus, klausimus. Trečiojoje Loanos konferencijoje (1918 m. rugsėjo 5–16 d.) kilęs Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) ir Lietuvos Tarybos delegacijos konfliktas lietuvių istoriografijoje traktuojamas kaip nesutarimas strategijos ir taktikos klausimais, tačiau esminė yra Lietuvos Tarybos suverenumo problema. Ta pati situacija yra ir vertinant Hymanso projektus, – nekalbama apie pamintas Lietuvos, kaip suvereno, teises⁵.

Tyrimo objektas yra Lietuvos Tarybos įgaliotinių, turinčių įgaliotumą atstovauti Lietuvos Tarybai, Lietuvos interesams ar reikalams užsienyje (Antantės ir neutraliose šalyse), paskyrimas, kompetencija, veiklos specifika, Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) ir Lietuvos Tarybos (vėliau – Lietuvos Valstybės Tarybos) kompetencija, koreliaci-

³ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921 // *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978. Vol. 24. No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm>

⁴ Vaitkevičiūtė, G. Vladas Daumantas a Politician and Collector. *Bridges*, 2018, January, p. 14–19. Už straipsnio PDF nuosirdžiai dėkoju kolegei istorikei dr. Audronei Veilentienei.

⁵ Natkevičius, L. *Aspect politique et juridique du differend Polono-Lithuanien*. Kaunas, 1930.

niai ryšiai ir jų kaita. Lietuvos Tarybos atstovavimas Šveicarijoje kaip **tyrimo objektas** yra specifinis dėl dviejų priežasčių. Pirmoji – nėra Lietuvos Tarybos atstovavimo Šveicarijoje, yra Lietuvos Tarybos atstovavimas „užsieniuose“ arba „Antantės ir neutraliose šalyse“. Antantės šalys – JAV, Didžioji Britanija, Prancūzija ir tam tikrais atvejais Italija, o neutralios šalys – Olandija, Švedija, Norvegija, Danija, Šveicarija⁶. Antroji – Lietuvos Tarybos įgaliotiniai, rezidavę Lozanoje (1917 m. spalio 22 d. – 1918 m. rugsėjo 16 d.), buvo kolegialios institucijos Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) nariai. Todėl teigti, kad Lietuvių tautos taryba (Lozanoje) (toliau – LTT(L)) atstovavo Lietuvos Tarybai užsienyje, negalima. Teisinga būtų sakyti, kad LTT(L) atstovavo JAV ir Šveicarijos lietuviams užsienyje ir Lietuvos Tarybai. Dokumentuose užsienio šalių diplomatams nurodoma, kad LTT(L) yra Lietuvos Tarybos „organas ryšiams su užsieniu palaikyti, kuris derina savo politiką su Lietuvos Taryba“⁷, tačiau realiai taip nebuvo.

Tyrimas apima laikotarpį nuo **1917 m. spalio 22 d. iki 1918 m. rugsėjo 16 d.**, t. y. nuo pirmųjų Lietuvos Tarybos įgaliotinių „užsieniuose“ J. Purickio ir V. Daumanto-Dzimidavičiaus paskyrimo iki Trečiosios Loanos konferencijos pabaigos. Chronologinės ribos šiek tiek peržengiamos, siekiant parodyti perėjimą iš paprastojo atstovavimo į tarpinį ir iš tarpinio – į diplomatinį. Paprastasis atstovavimas – kai juridinis asmuo ar organizuota politinė grupė turi organą, kuris atstovauja jai svetur, diplomatinis atstovavimas – kai veikia vyriausybė, o tarpinis – kai „kraštas“, „nacionalinė grupė“, neturinti vyriausybės, gina savo interesus užsienyje priemonėmis, turinčiomis diplomatinę formą⁸.

⁶ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 530.

⁷ *Notice Concernant la Restauration de L'Etat Lituanien*. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 1, l. 25–31.

⁸ Jaščenka, A. *Tarptautinės teisės kursas*. Kaunas, 1931, t. 1, p. 237.

Lietuvos Tarybos atstovavimo Šveicarijoje tyrimas atliktas pasitelkus publikuotus (spauda, atsiminimai, skelbti dokumentai) ir nepublikuotus šaltinius (Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius (toliau – VU RS)). Įsigilinti į Lietuvos Tarybos įgaliotinių užsienyje paskyrimo laiką, aplinkybes, kompetenciją, veiklos specifiką padėjo Lietuvos centrinio valstybės archyvo Lietuvių informacijos biuro fondo (f. 1486) 1-ame apraše, Vokietijos užsienio reikalų ministerijos politinio archyvo (RZ 201), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus (f 255-1021, f 255-1096) fonduose esanti medžiaga. Vertingos informacijos, aiškinantis Lietuvos Tarybos kompetenciją ir įgaliotinių skyrimo į užsienį chronologiją bei motyvaciją, suteikė dokumentai, publikuoti rinkiniuose „Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai“⁹, „Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. protokolai“¹⁰, „Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose“¹¹, laikraščiai „Darbo balsas“ (Vilnius), „Lietuvių balsas“ (Voronežas), „Tėvynės sargas“ (Vilnius), „Lietuvos aidas“ (Vilnius), Martyno Yčo atsiminimai¹².

Tyrimas atliktas taikant analizės, lyginamąjį, aprašomąjį, šaltinių ir literatūros gretinimo metodus. Apdorojant pirminius šaltinius, ypač prancūzų ir vokiečių kalbomis, taikytas loginis-analitinis metodas (atlikta turinio ir informacijos prasminė analizė).

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos Tarybos atstovavimą Šveicarijoje nuo 1917 m. spalio 22 d. iki 1918 m. rugsėjo 16 d., atskleidžiant (ne)atsto-

⁹ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 252.

¹⁰ Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos tarybos prezidiumo posėdžių 1918 m. protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 103–135.

¹¹ *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: MELI, 2017, 814 p.

¹² Yčas, M. *Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais*, 1990, 2-as leidimas, t. 3, p. 160.

vavimo specifiką bendrame Lietuvos Tarybos atstovavimo užsienio šalyse kontekste. Siekiant tikslo: 1) tiriamos Lietuvos Tarybos atstovavimo Šveicarijoje ištakos, atskleidžiamos Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) suformavimo aplinkybės ir jos kompetencija; 2) nagrinėjamos Lietuvos Tarybos įgaliotinių, deleguotų į LTT(L), paskyrimo aplinkybės ir kompetencijos ribos; 3) analizuojami Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) ir į ją deleguotų Lietuvos Tarybos (Vilniuje) įgaliotinių darbai (1917 m. gruodis – 1918 m. rugsėjis), nagrinėjamos veiklų derinimo su Lietuvos Taryba problemos bei LTT(L) ir Lietuvos Tarybos delegacijos konflikto Trečiojoje Loanos konferencijoje priežastys; 4) atskleidžiamos nepasitikėjimo LTT(L) veikla priežastys ir Lietuvos diplomatinio atstovo Šveicarijoje paskyrimo bei misijos į Berną pasiuntimo aplinkybės.

1. Paprastojo lietuvių atstovavimo užsienyje pabaiga ir tarpinio – Lietuvos Tarybos – atstovavimo pradžia (1917 m. rugsėjo 21 d. – lapkričio 10 d.)

1.1. Kam atstovavo Taryba Šveicarijoje (1916 m. liepos 4 d. – 1917 m. lapkričio 10 d.)

Paprastojo lietuvių atstovavimo Šveicarijoje reorganizavimas, nukreiptas į **lietuvių jėgų konsolidavimą**, įvyko 1916 m. gegužės 31 d. – birželio 4 d. Pirmojoje Loanos konferencijoje. Joje komitetui „Lithuania“ pasiūlyta tapti Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti (toliau – Lietuvių draugija) dalimi (nutarimo 5 punktas¹³), o Lietuvių informacinį biurą reorganizuoti (nes jis neapėmė viso informacinio propagandinio darbo) ir įsteigti „**kolegijinę**“ Tarybą ir „**kolegijinį**“ **Informacijos biurą** (nutarimo 8 punkto a) dalis)¹⁴. Reorganizuotą biurą (nariai renkami vieniems metams) turėjo papildyti du nariai (iš Lietu-

¹³ Dokumentas Nr. 14. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1916 m. 31–birželio 4 d. nutarimai, priimti dalyvaujant Europos ir Amerikos lietuvių atstovams. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 150.

¹⁴ *Ten pat*, p. 151.

vos ir JAV), o Tarybą (nariai renkami trejiems metams) trys Lietuvos ir du JAV lietuvių atstovai¹⁵. Pirmosios Lozanos konferencijos nutarimo 8 punkto i) dalis numatė ir Tarybos bei Informacinio biuro koreliacinius ryšius: „Tarybos narius **renka lietuvių visuomenė**, o Biuro narius **pa-renka Taryba**.“¹⁶ Taigi biuras turėjo būti subordinuotas Tarybai.

Antroje Lozanos konferencijoje, vykusioje 1916 m. birželio 30 d. – liepos 4 d. ir ratifikavusioje Pirmojoje Lozanos konferencijoje priimtus nutarimus, politinės veiklos centru nutarta pasirinkti Šveicariją ir čia įkurti **Tarybą**. Nuspręsta, kad „visas politikos veikimas koncentruojamas Šveicarijoje, čia laikomas **Tarybos žinioje** ir **visas politinis fondas**“ (nutarimo IV punkto a) dalis)¹⁷. Tikslas – „siekti politinės nepriklausomybės atgavimo“ (nutarimo VI punktas)¹⁸. **Tarybą** turėjo sudaryti atstovai, atsiųsti „**Rusijos, Lietuvos ir Amerikos lietuvių**“¹⁹. Atkreiptinas dėmesys į dar vieną, autorės galva, svarbią aplinkybę, – Taryba „ir savo vardu, ir nariais“ turėjo būti „visai **slapta įstaiga**“, o „L. I. Biuras savo vardu turi **būti viešas, visiems žinomas**, tik jo nariai slepiami“²⁰. Taigi, akivaizdu, kad matomas turėjo būti tik Lietuvos informacijos biuro (toliau – LIB) vadovas J. Gabrys.

¹⁵ *Ten pat*; Yčas, M. *Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais*. V. 1991. 2-oji laida. T. 3. P. 23–26.

¹⁶ Dokumentas Nr. 14. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1916 m. 31–birželio 4 d. nutarimai, priimti dalyvaujant Europos ir Amerikos lietuvių atstovams. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 151.

¹⁷ Dokumentas Nr. 17. Antrosios lietuvių konferencijos Lozanoje 1916 m. birželio 30–liepos 4 d. nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 156.

¹⁸ *Ten pat*, p. 157.

¹⁹ *Ten pat*, p. 156; Yčas, M. *Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais*. V. 1991. 2-oji laida. T. 3. P. 26.; *Lietuvos istorija*. Redagavo Šapoka, A. V., 1989. 2-as leidimas, p. 540.

²⁰ Dokumentas Nr. 17. Antrosios lietuvių konferencijos Lozanoje 1916 m. birželio 30–liepos 4 d. nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 156.

Antrosios lietuvių konferencijos Lozanoje (1916 m. birželio 30 d. – liepos 4 d.) nutarimai Šveicariją turėjo paversti **politinės veiklos centru**, kuriame būtų veikianti ir Lietuvos „politinės nepriklausomybės siekianti“ **Taryba**²¹. Esminis klausimas – ar buvo apibrėžta **Tarybos** kompetencija? Nei Pirmosios, nei Antrosios Lozanos konferencijos nutarimuose būsimos **Tarybos** (Šveicarijoje) kompetencija nebuvo apibrėžta. Tepasakyta, kad „politikos akcijos programą, kol susivažiuos Taryba, turi išdirbti ir įvykdyti L.I. Biuras“²². Tarybos Šveicarijoje kompetencijos klausimas buvo keltas ir Lietuvių konferencijoje Vilniuje, po J. Purickio pranešimo (užklausė A. Kvedaras)²³. J. Purickis nurodė, kad Tarybos (Šveicarijoje) tikslas yra „**tvarkyti ir vesti užsienio Lietuvos politiką ir prižiūrėti užsieny institucijų veikimą**“²⁴. Tačiau esminis klausimas – ar Taryba (Šveicarijoje) turėjo tokią teisę? O jei turėjo, tai kas jai tą teisę suteikė?

Šveicarija, kaip lietuvių politikos centru, ir Tarybos legalumu buvo suabejota Lozanos ir Berno konferencijoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.)²⁵. Jos darbams tirti suburta Revizijos komisija, kurią sudarė Lietuvos Tarybos prezidento atstovai. Revizijos komisijos vadovas Jurgis Šaulys, ištyręs Tarybos veiklą, padarė išvadą, kad „ji gyvavo nelegaliai“ ir „reikia įsteigti legalę Tarybą“²⁶. Apie tai, kad „Taryba Šveicarijos neturi legalio pamato“, dar iki Revizijos komisijos išvadų

²¹ Dokumentas Nr. 17. Antrosios lietuvių konferencijos Lozanoje 1916 m. birželio 30–liepos 4 d. nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 156.

²² *Ten pat.*

²³ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 111.

²⁴ *Ten pat.*

²⁵ Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolai ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 290–291.

²⁶ *Ten pat.*, p. 297.

minėjo ir V. Daumantas-Dzimidavičius²⁷. Iš tiesų Taryba veikė *de facto*, bet ne *de jure*. Be to, Stepono Kairio manymu, „Taryba ji vadintis negalėjo“, nes joje nebuvo atstovaujamos politinės organizacijos²⁸. Tarybą (Šveicarijoje) sudarė juridinių asmenų (draugijų, komitetų), o ne demokratiškos institucijų (pvz., tarybų, kurios būtų demokratišku būdu išrinktos) deleguoti asmenys. Taigi **Taryba (Šveicarijoje) atstovavo lietuvių organizacijoms** (tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje), **dele-gavusioms į ją savo įgaliotinius**.

1.2. Kaip keičiasi atstovavimo situacija Šveicarijoje išrinkus Lietuvos Tarybą (Vilniuje)

Lietuvos Tarybos išrinkimas iš esmės turėjo pakeisti politinio lietuvių tautos atstovavimo situaciją. Pirma, tautos suverenumo „nešiotą“ turėjo tapti Lietuvos Taryba (Vilniuje)²⁹. A. Smetonos teigimu, Lietuvos Taryba tokia tapo, tačiau tik pasirašiusi ir paskelbusi 1917 m. gruodžio 11 d. aktą³⁰. Terminas suverenumo „nešiotą“ minimas tik 1918 m. spalio 30 d.³¹, tačiau Lietuvių konferencijos Lozanoje ir Berne

²⁷ Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolai ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 291.

²⁸ *Ten pat*, p. 290.

²⁹ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 345.

³⁰ „Mūsų akyse – nuo 11 gruodžio 1917 metų. Vokiečių akyse – nuo 23 kovo 1918 metų“. Žr.: Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 534.

³¹ M. Yčas: „suvereno teisės priklauso ne prezidentui, o Tarybai“. A. Smetona: „Suverenumo šaltinis yra tauta, bet nešiotą lietuvių tautos suverenumo yra Valstybės Taryba.“ 1918 m. spalio 30 d. dr. Draugelis skaito rezoliuciją: „Lietuvos Valstybės Taryba yra lig Steigiamojo Seimo nešiotą Lietuvos valstybės suverenumo, kurį laikinai reprezentuoja Lietuvos Valstybės Tarybos prezidentas“. Žr. *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 343, 345, 346.

(1917 m. lapkričio 2–10 d.) rezoliucijoje dėl „Lietuvos Valstijos atgavinimo ir jos formos“ aiškiai pasakyta, kad „Lietuvos **valdymo formą** nustatyti pasirūpina <...> Lietuvos Taryba“³². Lietuvos Tarybos, kaip tautos suverenumo „nešiotojos“, samprata kristalizavosi J. Gabrio, J. Šaulio kalbose. J. Gabrys Lietuvos Tarybą vadino „Lietuvos valdžios branduoliu“³³, kuriam reikalinga „įstatymų davimo ir vykdymo galia“³⁴, J. Šaulys – „mažuoju seimu“³⁵. Ši samprata buvo įtvirtinta ir konferencijos šiuo klausimu priimtoje rezoliucijoje, reikalaujant Lietuvos Tarybai „tinkamos kompetencijos“³⁶. Tačiau peržiūrėjus Lietuvos Tarybos kompetencijai priskiriamų veiklos sričių sąrašą matyti, kad jai priskirta tik vidaus reikalų tvarkymo kompetencija³⁷. Tada natūraliai kyla klausimas: o kas gauna kitą tautos suverenumo dalį – užsienio reikalų tvarkymą? Į klausimą padeda atsakyti konferencijoje vykusios diskusijos apie Lietuvos Tarybos kompetenciją. Iš jų aiškėja, kad užsienio reikalų tvarkymas rezoliucijoje neminimas sąmoningai, siekiant „nesuerzinti vokiečių“³⁸, o „kompetenciją“, pasak J. Purickio, turėjo „išdirbti gyvenimas“³⁹. Kitaip tariant, – teoriškai yra, o praktiškai neįvardinta. Įvardinti praktiškai prirėkė 1918 m. vasarą, kai Lietuvos Taryba diskutavo, perimti jai ar neperimti užsienio reikalų tvarkymą ir atstovavimą užsienyje⁴⁰.

³² Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolai ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 283.

³³ *Ten pat*, p. 288.

³⁴ *Ten pat*, p. 289.

³⁵ *Ten pat*.

³⁶ *Ten pat*.

³⁷ *Ten pat*, p. 289–290.

³⁸ *Ten pat*, p. 289.

³⁹ *Ten pat*.

⁴⁰ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo, 1991, p. 309–311.

Antra, išrinkus Lietuvos Tarybą 1917 m. rugsėjo 21 d., Vilnius turėjo tapti lietuvių „**politinės veiklos centru**“⁴¹. Vilniuje veikiančiai Lietuvos Tarybai turėjo būti subordinuotos kitos, lietuvių užsienyje jau sukurtos ar kurios bus sukurtos ateityje, demokratinio būdu išrinktos institucijos (komitetai, tarybos, kt.), tarp jų ir Šveicarijoje. Tačiau tam buvo reikalingas Lietuvos Tarybos, kaip institucijos, „**vienintelės turinčios teisę atstovauti** tautą ir jos politinę kryptį“⁴², kompetencijos pripažinimas ir tarptautinis pripažinimas. Lietuvos Taryba pripažinimo sulaukė Antrojeje Stokholmo konferencijoje – buvo pripažinta „tikra Lietuvos atstove, vyriausia Lietuvių Tautos vadove“ ir duotas pažadas „remti ją šiame jos darbe ir, reikalui esant stoti už ją pasaulyje“⁴³. Taip pat Lozanos ir Berno konferencijoje buvo pripažinta „tikra Lietuvos atstove, vyriausia lietuvių tautos vadove ir Nepriklausomos Lietuvos valdžios branduoliu“⁴⁴. Vokietijos kaizerio pripažinimas gautas 1918 m. kovo 23 dieną. Tačiau Lozanos ir Berno konferencijoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.) Lietuvos Tarybos delegatai dar nekalbėjo apie subordinaciją (nepriklausomybė nepaskelbta ir nepripažinta tarptautiniu mastu), tik prašė užsienio lietuvių ją „remti“⁴⁵. Dėl to radosi kolegiali Taryba (pavadinta **Lietuvių tautos taryba**), į kurią savo atstovus turėjo deleguoti Amerikos, Rusijos demokrati-

⁴¹ Gaigalaitė, A.; Žeimantienė, J. *Juozas Purickis-Vygandas*. Vilnius: Vilniaus knyga, 2004, p. 30.

⁴² *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo, 1991, p. 146–147; Šaulys J. Kaip įvyko vasario 16 d. Nepriklausomybės atstatymo paskelbimas. *IS atsiminimų*. 1946 02 09. VU RS, f. 155-366, l. 3-4.

⁴³ Dokumentas Nr. 32. Antrosios lietuvių konferencijos, vykusios Stokholme 1917 m. spalio 18–20 d., nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 277.

⁴⁴ Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozаноje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolai ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 289.

⁴⁵ *Ten pat*, p. 290.

niu būdu išrinktos institucijos ir Lietuvos Taryba (Vilniuje)⁴⁶. Vincas Bartuška pasiūlė, kad „įgaliotiniai užsienio tarybon **turėtų mandatus ant rašto**“⁴⁷. Pasiūlymas pateiktas neatsitiktinai. Lozanos ir Berno konferencijoje dalyvaujantys J. Purickis ir V. Daumantas-Dzimida- vičius jau turėjo Lietuvos Tarybos įgaliojimus (gauti 1917 m. spalį), o V. Bartuška – įgaliojimą atstovauti Amerikos lietuviams Taryboje (Šveicarijoje)⁴⁸.

Lozanos ir Berno konferencijoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.) Lietuvos Taryba dar nebuvo aukštesnė, tautos suverenumą „nešiojanti“ institucija, kuri gali įsakyti užsienyje esantiems lietuviams jai paklusti. Konferencija buvo „suverenis organas“⁴⁹ ir jos rezoliucijos saistė Lietuvos Tarybą. Todėl ji delegavo savo įgaliotinius į vieną **bendrą atstovybę** „užsienio tarybą“ Šveicarijoje⁵⁰, kurios veiklos pobūdį galėtume laikyti **tarpiniu atstovavimu** . Diskusija konferencijoje kilo tik dėl Tarybos pavadinimo. Antanas Smetona siūlė pavadinti „Lietuvių užsienio Tarybą“, o dauguma balsavo už „Lietuvių Tautos Tarybą“ (*Conseil National Lithuanien*)⁵¹. **Įsteigta Lietuvių tautos taryba (Lozanoje) ne perėmė, o dalijosi su Lietuvos Taryba užsienio reikalų tvarkymo kompetencija**. Ši nuostata LTT(L) buvo pabrėžiama visuose užsienio šalių diplomatams ar vyriausybėms siunčiamuose raštuose, memorandumuose⁵². Situacija pradėjo keistis po 1917 m. gruodžio 11 d., kai Lietuvos Taryba ėmė ieškoti galimybių paskelbti apie Lietuvos atsiskyrimą nuo Rusijos ir nepriklausomybę.

⁴⁶ Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolas ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 290.

⁴⁷ *Ten pat*.

⁴⁸ *Ten pat*, p. 281, 291.

⁴⁹ *Ten pat*, p. 534.

⁵⁰ *Ten pat*, p. 290.

⁵¹ *Ten pat*, p. 297.

⁵² *Notice Concernant la Restauration de L'Etat Lituaniien*. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 1, l. 25–31.

2. Lietuvos Tarybos įgaliotiniai Lietuvių tautos taryboje (Lozanoje) ir jų kompetencija

J. Šaulio parengtoje, Loanos ir Berno konferencijos (1917 m. lapkričio 2–10 d.) priimtoje rezoliucijoje dėl „lietuvių politikos“ užsienio šalyse Lietuvos Tarybos ir LTT(L) buvo sutarta **kolegialiai veikti trimis kryptimis** – Vokietijoje („centralėse valstijose, ypač Vokietijoje“), Antantės šalyse („santarvininkų valstybėse“) ir neutraliose šalyse („neutralėse valstijose“)⁵³. Vokietijoje sutarta siekti „tinkamo Lietuvos Valstybės **akto išgavimo** dar prieš karo galą ir taikos konferenciją“, Antantės šalyse – „siekti lietuvių tautos apsisprendimo teisės pripažinimo“ ir paramos taikos konferencijoje, neutraliose šalyse – „įgyti daugiausia simpatijos Lietuvos siekiam“ ir gauti paramą „Lietuvos nepriklausomybės reikalavimui“⁵⁴. Rezoliucijoje nieko nepasakyta apie veiklų pasidalijimą tarp Lietuvos Tarybos ir LTT(L)⁵⁵. Todėl verta atidžiau pažvelgti į Lietuvos Tarybos įgaliotiniams, kurie turėjo atstovauti Lietuvos Tarybai ir Šveicarijoje, suteiktų įgaliojimų tekstus.

Abiem Lietuvos Tarybos įgaliotiniams įgaliojimai išduoti atgaline data 1918 m. vasarą: J. Purickiui – birželio 19 d., o V. Daumantui-Dzimidavičiui – liepos 29 dieną. Abu dokumentai turi registracijos numerį: J. Purickio – Nr. 268, o V. Daumanto-Dzimidavičiaus – Nr. 777. Abiejuose įgaliojimuose⁵⁶ yra nurodyta ta pati Lietuvos Tarybos po-

⁵³ Dokumentas 34. Antrosios lietuvių konferencijos [Lozanoje ir] Berne 1917 m. lapkričio 2–10 d. protokolais ir nutarimai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 294.

⁵⁴ *Ten pat*.

⁵⁵ 1917 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos Tarybos posėdyje tepasakyta, kad „taktikos žvilgsniu tokiems atstovams paliekama liuositybė“, o „pamatinė platforma <...> Lietuvių konferencijos nutarimai“. Žr. *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo, 1991, p. 132.

⁵⁶ 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas (*Vollmacht*) Vladui Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, f. 255-1021, l. 27R.; 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, f. 255-1096, l. 20.

sėdžio data – 1917 m. spalio 22 diena [nors tą dieną Lietuvos Tarybos posėdžio nebuvo – S. G. *pastaba*]. Tačiau įgaliojimų tekstų turinys skiriasi. V. Daumanto-Dzimidavičiaus įgaliojimo teksto formuluotėje pasakyta, kad „Lietuvos Taryba posėdyje **įgaliojo**“, o J. Purickio – kad „Lietuvos Taryba plenariniame posėdyje **išrinko**“. Tačiau tai – ne vienintelis skirtumas. V. Daumanto-Dzimidavičiaus įgaliojime vartojama nuasmeninta forma – „šiuo / šituo patvirtinama / paliudijama“ („Es wird hiermit bescheinigt“), o J. Purickio įgaliojime – „Lietuvos Tarybos prezidiumas šituo patvirtina“ („Das Präsidium der Litauischen Taryba bestätigt hiermit“)⁵⁷.

Libiausiai skiriasi suteikiami įgaliojimai. V. Daumantas-Dzimidavičius buvo įgaliotas **„atstovauti Lietuvos Tarybą ir jos vardu kalbėti ir veikti“**⁵⁸. J. Purickis išrinktas „įgaliotuoju Tarybos atstovu“, kuris **„įgaliotas atstovauti Lietuvos interesus užsienyje, kalbėti ir veikti Tarybos vardu, taip pat sudaryti sutartis Tarybos vardu, Tarybai patvirtinus / pritarus“**⁵⁹. Ši formuluotė panašesnė į diplomatinį įgaliojimą, nors atstovavimas tokio pobūdžio ir neturėjo [diplomatiniis atstovas skiriamas tik esant vyriausybei – S. G. *pastaba*]. J. Purickio įgaliojimo baigiamoji dalis taip pat turi nemažai panašumų su tikruose diplomatinuose įgaliojimuose įrašoma formuluote, kai prašoma atstovui suteikti pagalbą atliekant pavestą misiją („höflichste Bitte, alle unseren Vertreter nötige Hilfe und Schutz zu gewähren“)⁶⁰. Tačiau čia yra esminis skirtumas, nes prašoma ne priimančios šalies vyriausybės, o Vokietijos „civilinės ir karinės valdžios“. Nors dokumente žodis „Vokietija“ ir neįrašytas, tik iš konteksto numanomas.

⁵⁷ 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas (*Vollmacht*) Vladui Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, f. 255-1021, l. 27R.; 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, f. 255-1096, l. 20.

⁵⁸ 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas (*Vollmacht*) Vladui Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, f. 255-1021, l. 27R.

⁵⁹ 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, f. 255-1096, l. 20.

⁶⁰ *Ten pat.*

Lietuvos Tarybos įgaliotiniams duotuose įgaliojimuose įrašyta frazė „veikti Tarybos vardu“, „jai pritarus“⁶¹ reiškė ne ką kita, kaip veiksmų derinimą, t. y. prieš ką nors skelbiant gauti Lietuvos Tarybos pritarimą. Tai paneigia istoriografijoje plačiai paplitusią nuomonę, kad „Lietuvos Tarybai pavesta visa veikla Lietuvoje“, o LTT(L) – „reprezentacija užsienyje“⁶². Tą aiškiai iliustruoja atsiskyrimo nuo Rusijos paskelbimo Berne 1917 m. gruodžio 25 d. atvejis ir LTT(L) raštai Antantės ir neutralių šalių vyriausybės (žr. šio straipsnio 3.1 punktą).

3. Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) ir į ją deleguotų Lietuvos Tarybos (Vilniuje) įgaliotinių darbai (1917 m. gruodis – 1918 m. rugsėjis)

3.1. Atsiskyrimo nuo Rusijos dokumento paskelbimas 1917 m. gruodžio 25 dieną

Lietuvos Tarybai pasirašius 1917 m. gruodžio 11 d. aktą, LTT(L) gruodžio 25 d. paskelbė apie **lietuvių tautos atsiskyrimą nuo Rusijos**. Dokumentas Šveicarijoje buvo publikuotas 1918 m. pradžioje leidinyje „Pro Lithuania“ (1918 m., Nr. 3, p. 61)⁶³, o Lietuvoje – leidinyje „Darbo balsas“. Buvo nurodyta, kad tai – „plačiai vokiečių spaudoje paskleistas“ Lietuvių informacijos biuro Lozanoje pareiškimas⁶⁴.

⁶¹ 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidento įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, f. 255-1096, l. 20.

⁶² Gaigalaitė, A.; Žeimantienė, J. *Juozas Purickis-Výgandas*. Vilnius: Vilniaus knyga, 2004, p. 32.

⁶³ Notification de l'indépendance de la Lituanie aux Etats belligerants et neutres. *Pro Lithuania*, 1918, No. 3, p. 61–63. *Politisches Archiv des Auswartiges Amts* (toliau – PAAA) PAAA_RZ201_021717_205–207.

⁶⁴ „3) dabartinį laiką didžioji Lietuvos dalis užimta yra vokiečių kariuomenės ir rusai nieko neįstengia dėl jos pagelbėti, nors lietuviai tebeįpildo savo dėlei jos pareigas. Dėl to visa Tautos Taryba, kaip tikra vyriausiųjų tėvynės reikalų gynėja pareiškia: 4) kad **lietuvių tauta nuo šios dienos pertraukia visus ryšius su Rusija** ir, remdamosi tautų apsisprendimo teise, turi teisės ir priedermės imti į savo rankas tautos likimą ir reikalauti jai nepriklausomybės per kitas valstybes.“ Žr. Visuomenės atbalsiai. *Darbo balsas*. 1918, sausio 26 (Nr. 6), p. 11.

1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija buvo paminėta ir 1918 m. gegužės 16 d. Lietuvių tautos tarybos Lozanoje rašytame rašte kariaujančių ir neutralių šalių atstovams⁶⁵. Istorikė A. Gaigalaitė, remdamasi V. Bartuškos atsiminimais, teigia, kad šis dokumentas buvo išsiuntinėtas „užsienio šalių ministrams pirmininkams“, tačiau nei konkrečios datos, kada tai buvo padaryta, nei šalių nebuvo nurodyta⁶⁶. Lietuvos centriniam valstybės archyve yra išlikęs Lietuvių tautos tarybos Lozanoje rašto Woodrow Wilsonui, Deividui Lloidui Georgui, Vittorio Emanuele Orlando ir Georges Clemenceau projektas. Virš mašinėle spausdinto teksto ranka pieštuku prirašyta 1918 m. sausis („Janvier 1918“)⁶⁷.

Dokumento paskelbimo aplinkybės ir jo notifikavimo data ima aiškėti iš J. Gabrio Trečiojoje Lozanos konferencijoje teikiamos (teikta 1918 m. rugsėjo 7 d.) LTT(L) veiklos ataskaitos⁶⁸. Prasidėjus Vokietijos ir Sovietų Rusijos separatinėms taikos deryboms, LTT(L) pasiuntė K. Olšauską į Berlyną, o Šveicarijoje paskelbė „žinią apie atsiskyrimą lietuvių nuo Rusijos“⁶⁹. 1918 m. sausio 15 d. buvo „įduota laišakai ir kt. dokumentai visų šalių ambasadoms, kas dėl Lietuvos

⁶⁵ 1918 05 16 Lietuvių Tautos Tarybos raštas kariaujančioms ir neutralių šalių atstovams. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 1, lap. 22–23.

⁶⁶ Gaigalaitė, A. Lietuvos Tarybos diplomatija. Mokslinės konferencijos *Iš Lietuvos diplomatijos istorijos* medžiaga. Kaunas, 1994, p. 28.

⁶⁷ Jame yra analogiška paskelbtajai (spausdoje) formuluotė apie atsiskyrimą nuo Rusijos („Que le peuple lituanien se considere d'ores et déjá degage de tout liens envers l'etate russe“), tačiau po deklaracijos teksto yra pakartotinai pabrėžta, kad „atsiskiriama nuo Rusijos ir sukuriama nepriklausoma valstybė“ („Cett déclaration qui constitue, le programme national approuvé par tout notre peuple démontre sa volonté inébranlable de se séparerà tout jamais de la Russie afin dese constituer en unn Etate indépandant“), ir prašoma pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Žr. 1918 sausis. Lietuvių Tautos Tarybos Lozanoje rašto projektas W. Wilsonui, L. Georgui, Orlando ir Clemaceau. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 1, lap. 9–11.

⁶⁸ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 529.

⁶⁹ *Ten pat*.

neprigulmybės⁷⁰. A. E. Sennas teigia, kad Šveicarijos prezidentas dr. Felixas Calenderis 1917 m. gruodžio 25 d. deklaraciją gavo 1918 m. vasario mėnesį, o 1918 m. vasario 15 d. J. Gabrys su kitais LTT(L) nariais buvo priimtas Šveicarijos politikos departamente⁷¹. Tačiau A. E. Sennas galėjo ir apsirikti. Tai galėjo būti ne 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija, o 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos deklaracija.

1918 m. sausio 6 d. Stokholme taip pat buvo paskelbtas atsiskyrimas nuo Rusijos⁷², o sausio 8 d. – Lietuvos nepriklausomybė⁷³. Rusijoje 1918 m. sausio 8 d. lietuvių paskelbtą nepriklausomybės deklaraciją išspausdino „Lietuvių balsas“⁷⁴. Abu dokumentai pasirodė po Trečiosios Stokholmo lietuvių konferencijos⁷⁵, t. y. praėjus beveik dviem savaitėms, kai buvo paskelbta LTT(L) atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija.

Iš J. Gabrio pasiteiravimo Trečiojoje Lozanos konferencijoje aiškėja, kad 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija su Lietuvos Taryba nebuvo derinta. Jis teiravosi Lietuvos Tarybos delegatų, kodėl „Valstybės Taryba demontavo“ [turėjo galvoje „dementavo“,

⁷⁰ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 529.

⁷¹ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

⁷² Grigaravičiūtė, S. 1918 m.: sausio 3 ir vasario 16 Lietuvos istorijoje. *Istorija*. 1998, t. 38, p. 54–58. Interneto prieiga: <http://archyvas.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=298&Itemid=299>

⁷³ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 528.

⁷⁴ Lietuva nepriklausoma valstybė. *Lietuvių balsas*. 1918, Nr. 1(188), p. 1.

⁷⁵ Grigaravičiūtė, S. 1918 m.: sausio 3 ir vasario 16 Lietuvos istorijoje. *Istorija*. 1998, t. 38, p. 54–58. Interneto prieiga: <http://archyvas.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=298&Itemid=299>

t. y. paneigė – S. G. *pastaba*]. Akivaizdu, kad Lietuvos Taryba buvo suplanavusi padaryti kitaip. Tam į Švediją buvo pasiūstas Lietuvos Tarybos įgaliotinis J. Šaulys ir buvo rengta Trečioji Stokholmo konferencija⁷⁶. Buvo tikimasi, kad iš Vokietijos pavyks sulaukti panašaus akto kaip skirto Lenkijai (1916 m. lapkričio 15 d.)⁷⁷. Tačiau kai norimo dokumento iš Vokietijos gauti nepavyko, skandinavų spaudoje buvo paskelbti konferencijos nutarimai. I straipsnyje teigiama, kad „Rusija prarado visas pretenzijas į Lietuvą dėl savo nehumaniškų represijų, vykdytų per karą prieš nekaltus Lietuvos gyventojus. Ji turi atlyginti už padarytus baisius nusikaltimus: a) paskelbdama lietuvių tautą jos etnografinėse sienose esant laisvą ir nepriklausomą nuo Rusijos.“⁷⁸ 1918 m. pradžioje lietuvių spaudoje buvo pranešta, kad Stokholme sausio 6 d. lietuviai paskelbė atsiskyrimą nuo Rusijos⁷⁹.

Taip radosi trys atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracijos: pirmoji – paskelbta LTT(L) 1917 m. gruodžio 25 d. Šveicarijoje, antroji – Trečiosios Stokholmo lietuvių konferencijos 1918 m. sausio 6 d. (Stokholme) ir trečioji – Lietuvos Tarybos 1918 m. sausio 26 d. (Vilniuje).

3.2. LTT(L) prašymas pripažinti Lietuvos nepriklausomybę remiantis 1917 m. gruodžio 11 d. akto pirmąja dalimi

Deklaravusi lietuvių atsiskyrimą nuo Rusijos ir siekdama įgyvendinti Antrosios Loanos ir Berno konferencijos nutarimus LTT(L) bandė gauti Lietuvai Antantės ir neutralių valstybių pripažinimą, remdamasi 1917 m. gruodžio 11 d. akto pirmąja dalimi. Per vizitus

⁷⁶ Grigaravičiūtė, S. 1918 m.: sausio 3 ir vasario 16 Lietuvos istorijoje. *Istorija*. 1998, t. 38, p. 54–58. Interneto prieiga: <http://archyvas.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=298&Itemid=299>

⁷⁷ Šaulys, J. Kaip įvyko vasario 16 d. Nepriklausomybės atstatymo paskelbimas. *Iš atsiminimų*. 1946 02 09. VU RS, f. 155-366, l. 3–4.

⁷⁸ Szlupas, J. *Essey on the past, present and future of Lithuania*. Stockholm, 1918, p. 40–43; Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulapolis, 2002, p. 244.

⁷⁹ Lietuvių nepriklausomybės pareiškimai. *Tėvynės sargas*. 1918 01 25, Nr. 3, p. 12.

Didžiosios Britanijos, Prancūzijos diplomatams Šveicarijoje buvo įteikta Lietuvos Tarybos 1917 m. gruodžio 11 d. akto pirmoji dalis su LTT(L) komentarais ir paprašyta pripažinti Lietuvos nepriklausomybę⁸⁰. Lietuvių istoriografijoje šiuos LTT(L) bandymus, remdamasis britų ir prancūzų archyvine medžiaga, aprašė Raimundas Lopata. Istorikas mini 1918 m. vasario 9 d. LTT(L) narių V. Bartuškos ir V. Daumanto-Dzimidavičiaus vizitus Berne pas Didžiosios Britanijos pasiuntinį H. Rumboltą⁸¹ ir Prancūzijos pasiuntinį P. E. Dutastai⁸². LTT(L) kreipimasi į Danijos užsienio reikalų ministrą E. Scaveniusą mini istorikas Vaidotas Mažeika⁸³.

Iš J. Gabrio Trečiojoje Lozanos konferencijoje pateiktos LTT(L) veiklos ataskaitos galima spėti, kad 1918 m. vasario 9 d. ar vėliau buvo aplankytos Olandijos, Švedijos, Norvegijos ir Danijos ambasados Berne. Neutralių šalių reakciją į prašymą pripažinti Lietuvos nepriklausomybę J. Gabrys įvertino kaip „prielankią“⁸⁴, nors Šveicarijos prezidentas dr. F. Calenderis J. Gabrį priimti atsisakė. J. Gabrys ir LTT(L) nariai buvo priimti Šveicarijos politikos departamente 1918 m. vasario 15 d., o Šveicarijos Vyriausybė ambasadorių Petrograde instruktavo – „nerodyti jokių paramos ženklų lietuvių ir latvių atstovams“⁸⁵.

⁸⁰ Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 45.

⁸¹ Lopata, R. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius, 1996, p. 139–140.

⁸² *Ten pat*, p. 141.

⁸³ Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 46.

⁸⁴ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 530.

⁸⁵ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

3.3. Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) ryšiai su Šveicarijos politikos departamentu ir Šveicarijos prezidentu (1918 m. gegužė–rugsėjis)

Lietuvių tautos taryba veikė Lozanoje, Šveicarijos valdžios institucijos ir užsienio šalių diplomatinis korpusas rezidavo Berne. Su Šveicarijos politikos departamentu komunikuota laiškais, telegramomis ir tiesiogiai (aplankant instituciją). Lietuvių atstovų Šveicarijoje susitikimai su šios šalies prezidentu dr. F. Calenderiu buvo derinami per Šveicarijos politikos departamentą. Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) Antantės ir neutralių šalių ambasadoriams siunčiami dokumentai buvo pasirašomi LTT(L) vardu arba „Lietuvos valstybės įgaliotinio vardu“⁸⁶. Raštuose buvo pažymima, kad LTT(L) yra „Lietuvos Tarybos organas, veikiantis sutartinai su ja“ („l'organe de ses relations extérieures marchant étroitement d'accord avec la „Taryba“)⁸⁷.

1918 m. gegužės 15 d. LTT(L) parengė memorandumą „Dėl Lietuvos Valstybės atstatymo“ („Notice Concernant la Restauration de L'Etat Lituanien“)⁸⁸, kuriame pabrėžiama, kad Lietuva turi visus valstybės elementus, Vokietijos kaizerio pripažinimą ir pažadą padėti atkuriant valstybę⁸⁹, ir gegužės 16–18 d. kreipėsi į Antantės ir neutralių šalių ambasadas, pakartotinai prašydama pripažinti Lietuvos nepriklausomybę⁹⁰. 1918 m. gegužės 17 d. memorandumas buvo įteiktas ir Šveicarijos prezidentui. Susitikime buvo „prašyta užtarimo“ dėl „gresiančio unijos su Prūsais pavojaus“, sužino-

⁸⁶ 1918 07 19 LTT(L) raštas Karo departamento šefui. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 4, l. 4–6.

⁸⁷ 1918 05 15 *Notice Concernant la Restauration de L'Etat Lituanien*. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 1, l. 25–31.

⁸⁸ *Ten pat*.

⁸⁹ 1918 05 16 LTT(L) memorandumo rankraštis Antantės šalių ir neutralių šalių ambasadoms. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 4, l. 22–23.

⁹⁰ *Ten pat*; Lopata, R. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius, 1996, p. 203.

ta, kad „šveicarus monarchija truputį erzina“⁹¹, ir prašyta „padėti specialistais“⁹². Keista, bet A. E. Sennas nei šio memorandumo, nei vizito pas Šveicarijos prezidentą nemini. Jis teigia, kad Šveicarijos Vyriausybė 1918 m. gegužės 8 d. gavo J. Gabrio laišką, kuriame pateiktas 1917 m. gruodžio 11 d. dokumentas, bet be antrosios dalies⁹³. Tikėtina, kad tai buvo ne 1917 m. gruodžio 11 d. dokumentas, o 1918 m. vasario 16 d. aktas.

Lietuvos Tarybos prezidiumas, gavęs iš Vokietijos pripažinimo raštą⁹⁴, ėmėsi aktyviau skirti įgaliotinius užsienyje (žr. 1 lentelę). Į Ukrainą 1918 m. gegužės 4 d. Lietuvos Tarybos įgaliotiniu paskirtas Jonas Vileišis, į Maskvą 1918 m. gegužės 14 d. – Česlovas L(i)andsbergis, „atstovauti Lietuvos reikalais užsieniuose“ 1918 m. gegužės 27 d. – kanauninkas Konstantinas Olšauskas, profesorius Augustinas Voldemaras ir kunigas Juozas Purickis⁹⁵. Peržvelgus paskyrimo dokumentus ir nutarimus paskirti Lietuvos Tarybos „įgaliotinius“ ar „įgaliotus atstovus“, kurie ilgiau ar trumpiau „rezidavo“ (atstovavo Lietuvos ar Lietuvos Tarybos reikalams, veikdami Šveicarijoje) Šveicarijoje, matyti, kad nė viename iš jų nėra formuluotės „atstovauti Lietuvos Tarybą ar Lietuvos reikalus Šveicarijoje“. J. Purickiui 1918 m. birželio 19 d. išduotame Lietuvos Tarybos prezidiumo pakartotinia-

⁹¹ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 530.

⁹² 1918 07 22 LTT(L) laiškas Šveicarijos prezidentui. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 4, l. 1–3.

⁹³ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

⁹⁴ Lietuvos Tarybos prezidiumui buvo įteiktas 1918 m. gegužės 4 d. Žr. Apie Lietuvos nepriklausomybę, *Centralis Lietuvių Biuras Sibire. Pranešimas No. 2*, Tomskas, 1918 07 15, p. 4.

⁹⁵ Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžio 1918 m. gegužės 27 d. protokolas 27. Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžių 1918 m. protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 117.

me įgaliojime (žr. šio straipsnio 2 dalį) taip pat tokios formuluotės nėra⁹⁶.

1918 m. liepos 19 d. LTT(L) kreipėsi į Karo departamentą Berne, prašydama paleisti ltn. J. Eretą iš karo tarnybos⁹⁷. Parengtas prašymas turėjo būti pasirašytas LTT(L) narių vardu, tačiau vėliau persigalvota ir pasirašytas „Lietuvos valstybės įgaliotinio“ („Plénipotentiaire du Conseil d'Etat Lituanienne“) vardu⁹⁸. Apie Lietuvos Tarybos paskirtą įgaliotinį užsienyje 1918 m. liepos 22 d. raštu informuotas ir Šveicarijos prezidentas⁹⁹. Laiške dr. F. Calenderiui primintas 1918 m. gegužės 17 d. susitikimas ir pažadas padėti „šveicarų specialistais krašto atstatymui“. Laiške buvo prašoma sudaryti galimybę Bazelyje tarnaujantiems ltn. J. Eretui prisidėti prie Lietuvos valstybės kūrimo¹⁰⁰.

1918 m. liepos 27 d. Lietuvos Tarybos posėdyje J. Purickis iškėlė mintį – paskirti Lietuvos konsulą Šveicarijoje dar iki juridinio Lietuvos pripažinimo. Pasiūlymą grindė tuo, kad „konsulai gali dirbti neutralėse šalyse ir neturint dar oficialaus nepriklausomybės pripažinimo“. Savo nuomonę grindė tuo, kad „nors Ukrainos nepriklausomybė nėra dar Šveicarijos pripažinta, bet ukrainiečių konsulas jau keli mėnesiai kaip savo darbą ten pradėjo“¹⁰¹. Panašu, kad šiai J. Purickio idėjai pritaria nebuvo ir 1918 m. liepos 29 d. Lietuvos Tarybos prezidiumas išdavė pakartotinį įgaliojimą V. Daumantui-Dzimidavičiui „atstovauti Lietuvos Tarybą ir jos vardu kalbėti ir veikti“¹⁰². Su juo

⁹⁶ 1918 06 19 Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliojimas (*Vollmacht*) Juozui Purickiui. LMAVB RS, f. 255-1096, l. 20.

⁹⁷ 1918 07 19 LTT(L) raštas Karo departamento šefui. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 4, l. 4–6.

⁹⁸ *Ten pat.*

⁹⁹ *Ten pat.*, l. 1–3.

¹⁰⁰ *Ten pat.*

¹⁰¹ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 311. Reikia pripažinti, kad J. Purickis buvo teisus, tarptautinė konstitucinė teisė numatė tokią praktiką.

¹⁰² 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas (*Vollmacht*) Vladui Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, f. 255-1021, l. 27R.

Šveicarijos politikos departamentas ir komunikavo. 1918 m. rugsėjo mėnesį V. Daumantas-Dzimidavičius susirašinėjo su Šveicarijos politikos departamentu dėl audiencijos Lietuvos Tarybos atstovams – A. Smetonai, M. Yčui ir „atstovui“ V. Daumantui-Dzimidavičiui pas Šveicarijos prezidentą dr. F. Calenderį 1918 m. rugsėjo 19 dieną. Sutikimas buvo duotas¹⁰³.

3.4. Trečioji Lozanos konferencija. LTT(L) ir Lietuvos Tarybos delegacijos konfliktas

Istoriografijoje Trečioji Lozanos konferencija, vykusį 1918 m. rugsėjo 5–16 d., vertinama kaip nepriėmusi reikšmingų nutarimų, nes Lietuvos Tarybos delegacijai nepavyko susitarti su LTT(L) ir JAV lietuvių delegacija taktikos ir strategijos klausimais¹⁰⁴. Iš tiesų tai buvo ne taktikos ar strategijos, o Lietuvos Tarybos kompetencijos pripažinimo (nepripažinimo) klausimas.

Pirma. Lietuvos Taryba, paskelbusi nepriklausomybę ir gavusi Vokietijos kaizerio pripažinimą *de jure*, nebe norėjo dalintis užsienio reikalų tvarkymo kompetencija su LTT(L) ir turėjo tam pagrindo. Per metus nuo Lozanos ir Berno konferencijos (1917 m. lapkričio 2–10 d.) įvyko **du labai svarbūs dalykai**, kurie pakeitė Lietuvos Tarybos suverenumo situaciją. **Pirmas** – Lietuvos Taryba paskelbė nepriklausomybę („Lietuva pasiskelbė valstybė“, todėl „Taryba tapo suverenia valdžia“¹⁰⁵). **Antras** – Lietuvos nepriklausomybę (remdamasis 1917 m. gruodžio 11 d. aktu) pripažino Vokietijos kaizeris. Šiuos du dalykus

¹⁰³ 1918 09 18 V. Daumanto-Dzimidavičiaus telegrama Šveicarijos Politikos departamentui. LCVA, f. 1486, ap. 1, b. 4, l. 7.

¹⁰⁴ Lopata, R. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius, 1996, p. 165–166.

¹⁰⁵ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 521.

akcentavo A. Smetona¹⁰⁶, atsakydamas į J. Gabrio klausimą, „**nuo kada Valstybės Taryba tapo suverenia**“. M. Yčas pridūrė – „jogei Valstybės Taryba suvereni, tai ji gali duoti įsakymus kitur gyvenantiems lietuviams“¹⁰⁷. Šie pareiškimai leido kitiems konferencijoje dalyvaujantiems lietuviams suprasti, kad „aukštesni“ yra Lietuvos Tarybos priimti sprendimai ir šios konferencijos sprendimai jos ne-saistys. Tiesą sakant, išimtis buvo padaryta priimant rezoliuciją „dėl belaisvių paliuosavimo“¹⁰⁸. V. Bartuška Lietuvos Tarybą suverenia pripažino, tačiau pageidavo, kad „ji tartųsi ir darbuotųsi išvien su kitų šalių lietuviams“¹⁰⁹. Buvo akivaizdu, kad LTT(L) nenorėjo pripažinti Lietuvos Tarybos kompetencijos užsienio reikalų tvarkymo srityje ir būti jai subordinuota.

Antra. LTT(L) neįvertino pasikeitusios Lietuvos Tarybos atstovavimo užsienyje situacijos. 1917 m. spalio 22 d. Lietuvos Taryba turėjo tik du įgaliotinius užsienyje (J. Purickį ir V. Daumantą-Dzimidavičių), o 1918 m. rugsėjo pradžioje – kelias dešimtis, jie veikė Vokietijoje ir Rusijos imperijos teritorijoje susidariusiose ir dar besikuriančiose naujose valstybėse (žr. 1 lentelę). Lietuvių tautinės tarybos Ukrainoje (Kijeve), Sovietų Rusijoje (Maskvoje ir Petrograde), Užkaukazėje (Tiflise), Suomijoje (Helsinkyje), Baltarusijos teritorijoje (Minske) išreiškė

¹⁰⁶ „Mūsų akyse – nuo 11 gruodžio 1917 metų. Vokiečių akyse – nuo 23 kovo 1918 metų.“ Žr. Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 534.

¹⁰⁷ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 521.

¹⁰⁸ *Ten pat*, p. 546.

¹⁰⁹ *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 521.

pripažinimą Lietuvos Tarybai ir buvo jai subordinuotos¹¹⁰. Ukraina ir Gruzija pareiškė pageidavimus užmegzti santykius su Lietuva¹¹¹. Be to, Lietuvos Tarybos prezidiumo paskirti įgaliotiniai buvo finansuojami iš vokiečių karo vadovybės, Lietuvos Tarybai ar tremtiniais, pabėgėliams ir belaisviams grąžinti skirtų lėšų¹¹², todėl Lietuvos Tarybai nereikėjo prašyti užsienio lietuvių pinigų. Lietuvos Tarybos Tremtinių ir belaisvių komisijai pavyko į Lietuvą grąžinti apie 200 tūkstančius lietuvių¹¹³.

Svarbu paminėti, kad skirdama įgaliotinius, subordinuotus Vokietijos diplomatinei tarnybai jau minėtose šalyse, Lietuvos Taryba neleido jų traktuoti kaip Vokietijos valdžios įgaliotinių („žmonės dėl darbavimosi Berlyne belaisvių reikalais Verwaltung nori siųsti nuo savęs, o ne nuo Tarybos“)¹¹⁴. Darbų, nuveiktų atstovavimo srityje, mastas rodė Lietuvos Tarybos gebėjimą tinkamai išnaudoti turimą suverenumą formuojant ir vykdant ne tik vidaus, bet ir užsienio politiką. Tai kontrastavo su Lozanos ir Berno konferencijoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.) Lietuvos Tarybai priskirta kompetencija – tvarkyti tik vidaus politiką, o užsienio reikalų tvarkymą dalytis (žr. 1.2 punktą). Akivaizdu, kad nei LTT(L) su pirmininku K. Olšausku priešakyje, nei

¹¹⁰ Grigaravičiūtė, S. „Imti į savo rankas tremtinių Lietuvos grąžinimą“: Lietuvos Tarybos ir Minsko lietuvių organizacijų veikla 1918 metais“. *Parlamento studijos*. 2018, Nr. 24, p. 123–159; Grigaravičiūtė, S. Lietuvos Tarybos atstovavimas Sovietų Rusijoje 1918 metais. *Parlamento studijos*. 2017, Nr. 23, p. 11–44. Interneto prieiga: <<http://www.parlamentostudijos.lt/Nr23/files/11-44.pdf>>; Grigaravičiūtė, S. Authorized Representatives of the Council of Lithuania and Their Activities in Ukraine in 1918. Straipsnis įteiktas *Vėsture: avoti un cilvēki. XXII*; Grigaravičiūtė, S. Representatives of Lithuanian Council in Latvia, 1918. Straipsnis įteiktas „Sąbiedrība un kultūra“.

¹¹¹ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 527.

¹¹² *Ten pat*, p. 523, 526.

¹¹³ *Ten pat*, p. 526.

¹¹⁴ *Ten pat*, p. 536.

iš Amerikos atvykę delegatai (J. Dabužis, B. Mastauskas, K. Pakštas) nenorėjo to pripažinti.

1 lentelė. Lietuvos Tarybos prezidiumo planuoti ir paskirti įgaliotiniai užsienio šalyse, planai užsienio reikalų atstovavimo srityje 1917–1918 metais

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1917 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos Taryba nutaria turėti reprezentantų neutraliose ir kariaujančiose šalyse	Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliotiniai ryšiams su NEUTRALIOMIS ŠALIMIS ir ANTANTE	Juozas Purickis (pirmas įgaliojimas 1917 10 22; pakartotinis įgaliojimas 1918 06 19) Vladas Daumantas-Dzimidavičius (pirmas įgaliojimas 1917 10 22; pakartotinis įgaliojimas 1918 07 29)
1917 m. spalio 4 d. pareikalauta susisiekimo su Vokietijos centrine valdžia ir su užsienio lietuviais		
1917 m. gruodžio 13 d. J. Šaulys numatomas paskirti Lietuvos atstovu Vokietijoje (su A. Janulaičiu ir J. Purickiu)		
1918 m. sausio mėn. J. Šaulio paskyrimas į Vokietiją		Jurgis Šaulys (1918 m. sausis)

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
	Lietuvos Tarybos įgaliotinis ŠVEDIJOJE	Jurgis Šaulys (1918 m. sausis)
1918 m. balandžio 30 d. „Lietuvos aidą“ pranešimas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Rygoje (būsimos LATVIJOS teritorija)	Tadas Šulcas (1918 04 30)
1918 m. balandžio 30 d. Lietuvos Tarybos registruotasis įgaliojimas 1918 m. gegužės 4–6 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo nutarimas 1918 m. gegužės 4 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo registruotasis įgaliojimas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Voroneže (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Teresė Prapuolenytė (1918 04 30)
1918 m. kovo 30 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo nutarimas pasiųsti į Minską (Baltarusija) Vladą Mironą	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Minske (BALTARUSIJA)	Vladas Mironas (nutarta paskirti 1918 03 30)
1918 m. gegužės 14 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo nutarimas ir registruotasis dokumentas	Vyriausieji Lietuvos Tarybos įgaliotiniai Maskvoje (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Česlovas L(i)andsbergis (paskirtas 1918 05 14 (15)).
1918 m. gegužės 27 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo registruotieji dokumentai (įgaliojimai)	Lietuvos Tarybos prezidiumo įgaliotiniai ryšiams su NEUTRALIOMIS ŠALIMIS ir ANTANTE	Augustinas Voldemaras (1918 05 27) Konstantinas Olšauskas (1918 05 27)

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavymo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. gegužės 9 d. „Darbo balso“ pranešimas 1918 m. gegužės 22 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo protokolas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Oršoje (BALTA-RUSIJA)	Jonas Variakojis (1918 05 24)
1918 m. gegužės 28 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo nutarimas	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai Rusijoje, pavaldūs vyriausiesiems įgaliotiniams Maskvoje (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Vilhelmas Egertas (nutarta paskirti 1918 05 28, paskirtas 1918 06 08) Konstantinas Markovas (nutarta paskirti 1918 05 28)
1918 m. balandžio 30 d. „Lietuvos aidą“ pranešimas	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai UKRAINOJE (Kijeve)	Jonas Vileišis (1918 05 04)
1918 m. gegužės 29 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo protokolas 1918 m. birželio 7 d. Lietuvos Tarybos registruotasis dokumentas 1918 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas vokiečių karo vadovybei Lietuvoje	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai UKRAINOJE (Kijeve)	Juozas Jankevičius (1918 05 28; 1918 06 07)
1918 m. birželio 1 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo registruotasis raštas 1918 m. birželio 7 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo registruotasis įgaliojimas	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai UKRAINOJE (Kijeve)	Martynas Yčas (1918 06 01; 1918 06 07)

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. birželio 6 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas 1918 m. birželio 7 d. Lietuvos Tarybos prezidento išduotas įgaliojimas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis RUMUNIJOJE (BESARABIJOJE)	Martynas Yčas (1918 06 07)
1918 m. birželio 6 d. „Darbo balso“ pranešimas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Rėzeknėje (būsimos LATVIJOS teritorija)	Jonas Vailokaitis (1918 06 06)
1918 m. birželio 26 d. Lietuvos Tarybos registruotasis dokumentas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Daugpilyje (būsimos LATVIJOS teritorija)	Stanislovas Kurliandskis (1918 06 26)
1918 m. liepos 17 d. Lietuvos Tarybos prezidento raštas Oberosto vadovybei	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Oršoje (BALTA-RUSIJA)	Antonas Josefovičius (1918 06 28)
1918 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas vokiečių karo vadovybei Lietuvoje	Krašto įgaliotinis Petrograde (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Aleksandras Požėla (1918 07 22)
1918 m. liepos 26–27 d. svarstomas užsienio departamento kūrimo ir jo kompetencijos klausimas (Smetona, Šaulys, Yčas – neimti valstybės atstovavimo <i>versus</i> Bizauskas, Šilingas, Purickis – imti valstybės atstovavimą)		

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. liepos mėn. Kazio Vizbaro siūlymas dėl Užsienio reikalų ministerijos (URM) ir jos kompetencijos		
1918 m. liepos 17 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo raštas Oberosto vadovybei	Lietuvos Tarybos įgaliotinis RUMUNIJOJE (BESARABIJOJE)	Romanas Chodakauskas (1918 07 12)
1918 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas vokiečių karo vadovybei	Lietuvos „krašto atstovas“ GRUZIJOJE	Pranas Dailidė (1918 07 23)
1918 m. rugpjūčio 14–20 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo nutarimas	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai UKRAINOJE (Kijeve)	Edvardas Adamkevičius (1918 08 14–20, subordinuotas J. Jankevičiui) Petras Narutavičius (1918 08 14–20, subordinuotas J. Jankevičiui)
1918 m. rugpjūčio 14–20 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo paskyrimas	Lietuvos „krašto atstovas“ SUOMIJOJE (Helsinkyje)	Vytautas Gylys (nutarta paskirti 1918 08 14–20)
1918 m. rugpjūčio 21 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas vokiečių karo vadovybei Lietuvoje	Vyriausieji Lietuvos Tarybos įgaliotiniai Maskvoje (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Tadas Šulcas (1918 08 23)
1918 m. rugpjūčio 21 d. Lietuvos Tarybos registruotasis raštas vokiečių karo vadovybei Lietuvoje	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai SOVIETŲ RUSIJOJE , pavaldūs vyriausiesiems įgaliotiniams Maskvoje	Augustinas Janulaitis (1918 08 23) Liudas Daukša (1918 08 23)

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. rugpjūčio 14–20 d. Lietuvos Tarybos prezidento paskyrimas	Lietuvos Tarybos įgaliotiniai belaisvių ap rūpinimo ir grąžinimo reikalais VOKIETIJOJE	Romanas Chadakauskas (1918 08 14–20) Juozas Bakšys (1918 08 16–20) Pijus Grajauskas (1918 08 16–20) Matas Bagdonas (1918 08 16–20)
1918 m. rugsėjo 12 d. „Lietuvos aido“ pranešimas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Rygoje (būsimoje LATVIJOS teritorijoje)	Raimundas Liormanas (1918 09 12)
1918 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Tarybos prezidento posėdžiuose jau dalyvauja politikos referantai Petras Klimas ir Jadvyga Chodakauskaitė		
1918 m. spalio 14 d. Lietuvos Tarybos prezidento registruotasis dokumentas (įgaliojimas)	Vyriausias Lietuvos Tarybos įgaliotinis Maskvoje (SOVIETŲ RUSIJOJE)	Konstantinas Lapinas (1918 10 14)
1918 m. spalio 28 d. Lietuvos Tarybos prezidento registruotasis dokumentas (įgaliojimas)	Vyriausias Lietuvos Tarybos įgaliotinis VOKIETIJOJE	Konstantinas Olšauskas (1918 10 28)
1918 m. spalio 28 d. Lietuvos Tarybos svarstytas Lietuvos atstovybių užsienyje (Vokietijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Suomijoje, Šveicarijoje, Švedijoje ir kt.) steigimo klausimas		

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidento priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliojimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Tarybos registruotasis dokumentas	Lietuvos Tarybos įgaliotinis Rygoje (būsimoje LATVIJOS teritorijoje)	Kazys Vizbaras (1918 11 10)
Lietuvos Tarybos paskirti įgaliotiniai jau esant Laikinajai Lietuvos vyriausybei (nuo 1918 11 11) (diplomatinio atstovavimo pradžia)		
1918 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Tarybos prezidentas Lietuvos pasiuntiniu Vokietijoje paskyrė Jurgį Šaulį . Taip pat paskirti ir pasiuntinybės darbuotojai. Šiuo paskyrimu prasidėjo diplomatinis Lietuvos atstovavimas Vokietijoje	Lietuvos pasiuntinys VOKIETIJOJE (BERLYNE)	Visi paskirti 1918 11 15: Jurgis Šaulys (pasiuntinys) Juozas Purickis (patarėjas) Pranas Penkauskas (sekretorius) Pijus Grajauskas (kurjeris) Jadvyga Chodakauskaitė (atstovė spaudai)
	Lietuvos pasiuntinys ŠVEICARIJOJE (BERNE)	Vladas Daumantas-Dzimidavičius (1918 12 14, Šveicarijos politikos departamento pritarimas priimti Lietuvos atstovą komunikacijai su departamentu) Jadvyga Chodakauskaitė (1918 12 16, Šveicarijos politikos departamento pritarimas priimti Lietuvos atstovo padėjėją)

Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo svarstymai, nutarimai atstovavimo ar (ir) įgaliotinių užsienio šalyse skyrimo klausimais, informacija apie tai spaudoje	Lietuvos Tarybos ir Lietuvos Tarybos prezidiumo priimtų nutarimų įgyvendinimas	
	užsienio šalis (-ys), miestas (-ai), teritorija, kur buvo skiriamas Lietuvos Tarybos įgaliotinis (atstovas)	nutarimo paskirti, paskyrimo (jei yra), įgaliavimo išdavimo data, įgaliotinio vardas, pavardė
1918 m. gruodžio 27 d. užsienio reikalų ministro įsakymas steigti Lietuvos pasiuntinybę Berne	Lietuvos pasiuntinybės ŠVEICARIJOJE (BERNE) tarnautojai	Vladas Daumantas-Dzimidavičius (reikalų patikėtinio rangų, reikalų vedėjas) Petras Klimas (pirmasis pasiuntinybės patarėjas, Lietuvos Valstybės Tarybos narys) Vaclovas Lastauskis (antrasis pasiuntinybės patarėjas, Lietuvos Valstybės Tarybos narys) Aleksandras Jaščenka (atašė, priskirtas prie pasiuntinybės)

Sudaryta autorės, remiantis: *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, 536 p.; Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžių 1918 m. protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 103–135; URM 2018 m. gruodžio 27 d. įsakymas įsteigti Lietuvos pasiuntinybę Berne. Interneto prieiga: <<https://ch.mfa.lt/ch/lt/dvisalis-bendradarbiavimas>>; Grigaravičiūtė, S. The Lithuanian Representation in Transcaucasia, 1918–1922. *Vėsture: avoti un cilvēki. XXI*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē“, 2018, p. 98–112. Interneto prieiga: <https://du.lv/wp-content/uploads/2018/01/Vesture_XXI_2018_internets.pdf>; Grigaravičiūtė, S. „Imti į savo rankas tremtinių Lietuvon grąžinimą“: Lietuvos Tary-

bos ir Minsko lietuvių organizacijų veikla 1918 metais“. *Parlamento studijos*. 2018, Nr. 24, p. 123–159. Interneto prieiga: <<http://www.parlamentostudijos.lt/Nr24/files/123-159.pdf>>; Grigaravičiūtė, S. Lietuvos Tarybos atstovavimas Sovietų Rusijoje 1918 metais. *Parlamento studijos*. 2017, Nr. 23, p. 11–44. Interneto prieiga: <<http://www.parlamentostudijos.lt/Nr23/files/11-44.pdf>>; Grigaravičiūtė, S. Authorized Representatives of the Council of Lithuania and Their Activities in Ukraine in 1918. Straipsnis įteiktas *Vėsture: avoti un civlėki. XXII*; Grigaravičiūtė, S. Representatives of Lithuanian Council in Latvia, 1918. Straipsnis įteiktas „Sabiedrība un kultūra“; Gaigalaitė, A. Lietuvos Tarybos diplomatija. Mokslinės konferencijos *Iš Lietuvos diplomatijos istorijos* medžiaga. Kaunas, 1994, p. 22–38. Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921 // *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978. Vol. 24. No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

Trečia. LTT(L) ir Amerikos lietuvių konferencijoje pasiūlyta neutralumo politika bei „Aukščiausias komitetas“, kuris turėtų palaikyti ryšius su Antante, demonstravo Lietuvos Tarybos kompetencijos nepripažinimą užsienio politikos srityje, ir ne tik. 1918 m. spalio 9 d. be Lietuvos Tarybos pritarimo įkurta Aukščiausia lietuvių tautos taryba¹¹⁵ pradėjo „šaltąjį karą“ su Lietuvos Taryba dėl suvereniteto. Todėl Lietuvos Tarybos įgaliojimais, paskirtais „atstovauti Lietuvos Tarybą ir jos vardu kalbėti ir veikti“ užsienyje ir įėjusiais į LTT(L) sudėtį, nebuvo galima pasitikėti¹¹⁶.

Lietuvos Valstybės Tarybos delegacija nesutiko dalintis užsienio reikalų tvarkymo kompetencija ir nepripažino konferencijos viršeny-

¹¹⁵ Lopata, R. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*, Vilnius, 1996, 165–166; *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 337.

¹¹⁶ Vaitkevičiūtė, G. Vladas Daumantas a Politician and Collector. *Bridges*, 2018, January, p. 14–19. Už straipsnio PDF nuoširdžiai dėkoju kolegei istorikei dr. Audronei Veilentienei.

bės, tačiau sutarė, kad dalinsis informacija, o susisiekti su Lietuva du kartus per mėnesį kurjeris vyks į Berlyną. Iš Berlyno informacija bus pasiunčiama į Šveicariją ir Švediją¹¹⁷. 1918 m. rugsėjo 29 d. pasirašytas Lietuvos Tarybos ir Vokietijos susitarimas dėl pašto ir telegrafo¹¹⁸ palengvino Lietuvos ir užsienio lietuvių komunikaciją.

4. Tarpinio atstovavimo pabaiga ir Lietuvos diplomatinio atstovavimo Šveicarijoje pradžia (1918 m. spalio–gruodis)

Lietuvos Tarybos delegacija, matydama, kad LTT(L) pasitikėti negalima¹¹⁹, po Vyriausybės sudarymo aptarimo Berlyne pasiuntė A. Voldemarą atgal į Šveicariją santykiams su Antantės šalių diplomatais užmegzti. M. Yčas tuo metu išvyko į Švediją. A. Voldemaras Berne vizitavo Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, JAV ir Italijos diplomatus, informavo juos apie Lietuvos Tarybą ir jos vedamą politiką¹²⁰. Tikėtina, kad susisiekęs su V. Daumantu-Dzimidavičiumi paprašė jo pakartotinai kreiptis į Šveicarijos politikos departamentą dėl Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo¹²¹. M. Yčas susitiko su Švedijos premjeru Nilsu Edenu ir aptarė paskolos, ginklų pirkimo, kariuomenės, karinių instruktorių siuntimo ir pasikeitimo atstovais klausimus¹²².

¹¹⁷ Dokumentas Nr. 54. Lietuvių konferencijos Lozanoje 1918 m. rugsėjo 5–16 d. protokolai. *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės kūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017, p. 547.

¹¹⁸ Informacija apie Vokietijos ir Lietuvos susitarimą dėl pašto ir telegrafo, pasirašytą 1919 09 29. PAAA_RZ201_021724_001_053a.

¹¹⁹ Vaitkevičiūtė, G. Vladas Daumantas a Politician and Collector. *Bridges*, 2018, January, p. 14–19. Už straipsnio PDF nuo širdžiai dėkoju kolegei istorikei dr. Audronei Veilientienei.

¹²⁰ Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 36.

¹²¹ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

¹²² Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 36.

Į Vilnių grįžęs A. Smetona informavo Lietuvos Tarybą apie santykius su Šveicarija ir LTT(L). Jis reziūmavo, kad „Šveicariečiai **nenorėjo pripažinti Tarybos, kaip vyriausios įstaigos**“¹²³, o Šveicarijos prezidentas – „Lietuvos nepriklausomybės“, nes ji „siejama su Brest Litovsko taika“¹²⁴. Tame pačiame Lietuvos Tarybos posėdyje (1918 m. spalio 29 d.) priimta rezoliucija dėl „energingo atstovavimo Lietuvos valstybės užsieniuose“¹²⁵. Būtinumas pasiūsti diplomatinę misiją į Šveicariją ir priežastys, kodėl tai reikia kuo skubiau padaryti, ėmė aiškėti 1918 m. lapkričio 1 dieną.

Viena jų buvo užkirsti kelią J. Gabrio ir Friedricho von der Roppo rūpesčiu įkurtos Aukščiausios lietuvių tautos tarybos pastangoms kalbėti Lietuvos valstybės vardu. J. Purickis, referavęs Lietuvos Tarybos nariams, ką pavyko nuveikti A. Voldemarui Šveicarijoje ir Vokietijoje, konstatavo, kad „dabar yra labai daug darbo ir Šveicarijoj“, nes reikia „pasirūpinti kuo greičiau paralyžiuoti Ropp'o pastangas“ „sukompromituoti Tarybą antente'o akyse kaipo laikiną vyriausią valdžios organą“¹²⁶. J. Purickis siūlė Lietuvos Tarybai „kuo greičiau parinkti žmones ir su tam tikra medžiaga siūsti į Šveicariją, kad sustiprinti ryšius su santarvininkais“, nelaukiant, kol bus suformuota Vyriausybė¹²⁷.

Antroji priežastis, dėl ko reikėjo kuo skubiau siūsti diplomatinę misiją į Šveicariją, buvo keblus susisiekimas su Antantės valstybėmis. Antantės pagalbos Laikinajai Lietuvos vyriausybei prireikė 1918 m. lapkričio pabaigoje dėl gresiančio „bolševizmo pavojaus“¹²⁸. Susisie-

¹²³ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 337.

¹²⁴ *Ten pat*.

¹²⁵ *Ten pat*, p. 341–342.

¹²⁶ *Ten pat*, p. 361.

¹²⁷ *Ten pat*, p. 376.

¹²⁸ A. Voldemaras 1918 m. lapkričio 28 d. informavo Lietuvos Tarybą apie gresiantį „bolševizmo pavojų“ ir sunkumus susisiekti su Antante. Žr. *ten pat*, p. 411. Vokietijos karo kabinetas buvo davęs leidimą Lietuvos Tarybos įgaliotiniui A. Voldemarui susitikti su Antantės atstovais, tačiau Vilniuje esančiai Lietuvos Valstybės Tarybai su Antantės diplomatais susisiekti ir atstovus paskirti buvo trukdoma. Žr. *ten pat*, p. 379.

kimui reikėjo belaidžio telegrafo, bet vokiečiai pasistengė Bobruiske esančią stotį parduoti dalimis ir viltis susisiekti belaidžiu telegrafu žlugo. A. Voldemaras išvardijo visus įmanomus būdus, kuriuos išnaudojo Vyriausybė, bandydama pranešti apie suformuotą Laikinąją Lietuvos vyriausybę ir išsiųsti Antantei pagalbos prašymą¹²⁹.

Trečioji priežastis – Lietuvos piliečiai, kurie suformavus Laikinąją Lietuvos vyriausybę neteko iki tol realiai turėtos Vokietijos diplomatinės globos (kur jos negalėjo realizuoti, prašė Švedijos)¹³⁰. Reikėjo kuo skubiau kurti Lietuvos diplomatinę ir konsulinę tarnybą, kuri galėtų ne tik atstovauti Lietuvos valstybei, bet ir jos piliečių interesams užsienyje, o iš priimančių valstybių gauti Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos diplomatinų įgaliotinių (atstovų) atstovybių išduodamų pasų pripažinimą. Prieš išvykdamas iš Berlyno A. Voldemaras įteikė raštą Vokietijos URM (dr. Wilhelmui Solfui) dėl Lietuvos diplomatinio atstovavimo Vokietijoje ir „delegatų užsienio šalis siuntimo“, taip pat prašė „pripažinti Lietuvos Tarybos išduotų pasų galiojimą Vokietijos Reicho teritorijoje“¹³¹. Be to, Lietuvos Valstybės Taryba su lietuviais Šveicarijoje, Danijoje ir Švedijoje susirašinėjo per ten esan-

¹²⁹ Šifruotos telegramos, nota Šveicarijos Vyriausybei, prašant persiųsti ją JAV. Žr. *ten pat*, p. 411.

¹³⁰ 1918 m. lapkričio mėnesį pasikeitė Lietuvos Tarybos atstovavimo geopolitinė situacija rytuose. 1918 m. lapkričio 5 d. Vokietija nutraukė diplomatinius santykius su Sovietų Rusija ir pavedė Švedijai atstovauti jos piliečiams Sovietų Rusijoje. Vokietijos generaliniuose konsulatuose Maskvoje ir Petrograde dirbo Lietuvos Valstybės Tarybos paskirti įgaliotiniai. Susirašinėjimas su jais keliavo per vokiečių karo vadovybę. Jie perdavė Lietuvos piliečių atstovavimo reikalus Švedijai. Archyve yra dokumentų, įrodančių, kad realiai Lietuvos piliečių konsulinis atstovavimas buvo vykdomas Švedijos diplomatinės pasiuntinybės Rusijoje (Petrograde). Žr. 1918 03 29 kpt. Rosen Hermann, – Švedijos karališkosios pasiuntinybės (Petrograde) įgaliotojo delegato radijo telegrama (iš Odesos) Vokietijos URM apie tai, kokių kraštų pavaldiniai yra globojami Vokietijos diplomatinės tarnybos. PAAA_RZ201_021717_001_126_126a; Grigaravičiūtė, S. Lietuvos Tarybos atstovavimas Sovietų Rusijoje 1918 metais. *Parlamento studijos*. 2017, Nr. 23, p. 11–44. Interneto prieiga: <<http://www.parlamentostudijos.lt/Nr23/files/11-44.pdf>>.

¹³¹ 1918 10 30 A. Voldemaro raštas Vokietijos URM (dr. Wilhelmui Solfui). PAAA_RZ201_021724_001_359.

čias Vokietijos diplomatinės atstovybės¹³². Lietuvos Valstybės Tarybos ir Laikinosios Lietuvos vyriausybės kuriamai Lietuvos diplomatinei tarnybai reikėjo rasti būdą (per kurjerius, paštu, telegrafu) susisiekti ir persiųsti informaciją skiriamiems Lietuvos diplomatiniais ir konsuliniais atstovams ir Lietuvos piliečiams užsienyje.

Dėl J. Šaulio atvykimo į Šveicariją jau buvo deramasi su Šveicarijos ambasada Berlyne 1918 m. lapkričio 25 dieną. Šveicarijos politikos departamentui Berne buvo pranešta, kad J. Šaulys atvykęs nori aptarti Laikinosios Lietuvos vyriausybės pripažinimo ir diplomatinų santykių užmezgimo klausimus. Jam buvo atsakyta, kad šiuo klausimu atvykti į Šveicariją nėra reikalo. Tada J. Šaulys paprašė vizos atvykti į Šveicariją pasitarti su Antantės diplomatais, kaip apsiginti nuo bolševikų, ir gruodžio pradžioje viza buvo duota¹³³. 1918 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Tarybos posėdyje A. Voldemaras informavo, kad J. Šauliui „duota plati instrukcija dėl atstovybės Šveicarijoje ir kitur“¹³⁴. Apie J. Šaulio paskyrimą 1918 m. gruodžio 5 d. pranešė „Lietuvos aidas“¹³⁵. 1918 m. gruodžio 12 d. paaiškėjo, kad Šveicarija, nors ir nepripažins Laikinosios Lietuvos vyriausybės, bet kaip Lietuvos atstovą priims V. Daumantą-Dzimidavičių. Oficialus sprendimas dėl sutiki-

¹³² 1918 04 09 Vokietijos pasiuntinybės (Berne) raštas Vokietijos reicho kancleriui grafiui Georgui von Hertlingui. PAAA_RZ201_021718_001_061; 1918 04 12 Vokietijos pasiuntinybės (Kopenhagoje) raštas Vokietijos reicho kancleriui grafiui Georgui von Hertlingui. PAAA_RZ201_021718_001_062; 1918 05 24 Vokietijos pasiuntinybės (Berne) raštas Vokietijos reicho kancleriui grafiui Georgui von Hertlingui. PAAA_RZ201_021718_001_133.

¹³³ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

¹³⁴ *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sudarė Eidintas, A.; Lopata, R., Vilnius: Mokslas, 1991, p. 437.

¹³⁵ Teigiama, kad Valstybės Tarybos posėdyje gruodžio 2 d. [yra 1918 m. gruodžio 3 d. protokolas – *S. G. pastaba*] buvo pavesta Lietuvos atstovui Berlyne Jurgiui Šauliui nuvažiuoti į Šveicariją, „kur susiduria visų valstybių reikalai“, įsteigti Berne Lietuvos atstovybę Šveicarijoje ir užmegzti ryšius su sąjungininkais. Žr. Valstybės Taryba. *Lietuvos aidas*. 1918 12 05, Nr. 149, p. 2.

mo priimti Lietuvos atstovą (komunikacijai su Šveicarijos politikos departamentu) J. Šauliui buvo duotas 1918 m. gruodžio 14 d., o jam į pagalbą – Sofijai Chodakauskaitei – gruodžio 16 dieną¹³⁶. Įsakymą dėl Lietuvos misijos įsteigimo 1918 m. gruodžio 27 d. pasirašė užsienio reikalų ministras prof. A. Voldemaras¹³⁷.

Išvados

1. Ištyrus Lietuvos Tarybos atstovavimo Šveicarijoje ištakas (paprastąjį atstovavimą) paaiškėjo, kad iki Lietuvos Tarybos įgaliotinių – J. Purickio ir V. Daumanto-Dzimidavičiaus – paskyrimo 1917 m. spalio 22 d. ir Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) suformavimo Taryba (Šveicarijoje) atstovavo lietuvių organizacijoms, delegavusioms į ją savo įgaliotinius. Loanos ir Berno konferencijoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.) sudaryta kolegialiai veikianti Lietuvių tautos taryba (Lozanoje) užsienio reikalų tvarkymo kompetenciją dalijosi su Lietuvos Taryba.

2. Išnagrinėjus Lietuvos Tarybos įgaliotinių, deleguotų į Lietuvių tautos tarybą (Lozanoje), ir Lietuvos Tarybos įgaliotinių, kurie ilgiau ar trumpiau rezidavo Šveicarijoje, įgaliojimų tekstus išaiškėjo, kad Lietuvos Tarybos atstovavimas Šveicarijoje buvo integruotas į bendrą įgaliojime esančią formuluotę „atstovauti Lietuvos Tarybą“ ar „Lietuvos reikalus“ užsienyje. Nė vienam Lietuvos Tarybos įgaliotiniui įgaliojimas, kuriame būtų formuluotė – atstovauti Lietuvos Tarybai Šveicarijoje, nebuvo duotas.

3. Lietuvių tautos taryba (Lozanoje) veikė mažai derindama savo veiklą su Lietuvos Taryba (Vilniuje). Pagrindinė veikla buvo nukreipta į svarbiausių Lietuvai dokumentų (atsiskyrimo nuo Rusijos

¹³⁶ Senn, A. E. Swiss recognition of Lithuania, August 1921. *Lituanus. The Lithuanian quarterly*. 1978, Vol. 24, No. 17. Interneto prieiga: <http://www.lituanus.org/1978/78_1_01.htm> [žiūrėta 2018-09-10].

¹³⁷ 1918 12 27 prof. A. Voldemaro įsakymas. LCVA, f. 923, ap. 1, b. 40, l. 378.

deklaracijos, 1917 m. gruodžio 11 d. deklaracijos pirmosios dalies, 1918 m. vasario 16 d. deklaracijos, Lietuvos Tarybos priimtų nutarimų) paskelbimą spaudoje ir notifikaciją Antantės ir neutralių šalių ambasadoriams Berne, prašant pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Konfliktas tarp Lietuvos Tarybos (Vilniuje) delegatų ir Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) Trečiojoje Loanos konferencijoje (1918 m. rugsėjo 5–16 d.) kilo dėl pastarosios nenoro pripažinti Lietuvos Tarybos kompetencijos užsienio reikalų tvarkymo srityje ir būti jai subordinuotai.

4. Lietuvos diplomatinio atstovo Šveicarijoje paskyrimą ir misijos į Berną siuntimą spartino nepasitikėjimas Lietuvių tautos tarybos (Lozanoje) narių veikla, diskredituojančia Lietuvos Tarybą ir jos autoritetą užsienyje, sudėtingas susisiekimas su Antantės valstybėmis, artėjantis „bolševizmo pavojus“ ir būtinybė užtikrinti diplomatinę ir konsulinę globą Lietuvos piliečiams užsienyje.

(NON)REPRESENTATION OF THE COUNCIL OF LITHUANIA IN SWITZERLAND, 1917–1918

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

Summary

Keywords: authorised representatives of the Council of Lithuania; Lithuanian National Council (in Lausanne); Switzerland; Juozas Purickis; Vladas Daumantas-Dzimidavičius; Jurgis Šaulys.

The article addresses the appointment and competence of the authorised representatives of the Council of Lithuania having the power to represent the Council of Lithuania, Lithuania's interests or affairs abroad (in the Entente Powers and neutral countries) and the specific nature of their activities as well as the competence of the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the Council of Lithuania

(later – State Council of Lithuania), their correlation and its change. The research covers the period from 22 October 1917 to 16 September 1918, i.e. from the appointment of the first authorised representatives of the Council of Lithuania abroad, Purickis and Daumantas-Dzimidavičius, to the end of the Third Lausanne Conference. The study reveals the origins of the representation of the Council of Lithu-

ania in Switzerland, the circumstances of the formation of the Lithuanian National Council (in Lausanne) and its competence, the circumstances of the appointment of the authorised representatives of the Council of Lithuania to the Lithuanian National Council (in Lausanne) and their competence limits, the work accomplished by the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the authorised representatives of the Council of Lithuania (in Vilnius) delegated to it (December 1917–September 1918), the problems relating

to the coordination of activities with the Council of Lithuania as well as the causes of the conflict between the Lithuanian National Council (in Lausanne) and the delegation of the Council of Lithuania in the Third Lausanne Conference, the reasons of the lack of confidence in the activities of the Lithuanian National Council (in Lausanne), the circumstances of the appointment of a Lithuanian diplomatic representative to Switzerland and the sending of a mission to Bern.

Iteikta 2018 m. spalio 29 d.